

דוד בנבנשתי

לתולדות משפחתי
(1555-1913)

הוצאת המשפחה
אפריל 1993

מבוא

פרק א': המוהרש"ח וצאצאיו (מאות ט"ז - י"ז)

פרק ב': ר' יוסף דוד - בעל "צמח דוד" וצאצאיו (מאות י"ח - י"ט)

פרק ג': האבות האחרונים הרב שמואל יוסף ובנו בנבנשתי

מבוא

סבי, ר' בנבנשתי שמואל יוסף ז"ל, מגדולי רבני שאלוניקי במאה הי"ט היה נצר של משפחת רבנים דגולים שבראשה נמנים: ר' חיים שבתי המכונה מוהרר"ש - 1555-1647 יוסף דוד המכונה "צמח דוד"¹ - 1660-1736. הוא היה מספר עליהם ועל צאצאיהם לדורותיהם. בביתנו היו מורגשים עקבותיהם בספריה הגדולה שהכילה ספרים עתיקים שתוכנם שו"ת (שאלות ותשובות) של גדולי הפוסקים, ביניהם של אבות המשפחה וכן ספרי דרושים שנדפסו בשנות זוהרה של הקהילה בשאלוניקי. במקום מיוחד היה מונח שק מלא וגדוש של כתבי יד, בכתב הקורסיבי הספרדי, שנכתבו על ידי אבות המשפחה ולא זכו לפרסום. בפינה מיוחדת של החדר היו ניצבים ספר תורה עתיק, מגילת אסתר נתונה בנרתיק של כסף, שופרות ועוד.

סבי היה מצר שאין בידו, מחוסר אמצעים, לפרסם את כתבי היד. ברבות הימים כשידעתי ערכם של כתבי יד אלה היה סבי מזרזני להעתיקם בכתב ברור. אלא שבינתיים עליתי ארצה. כשעמדתי להעביר רכוש יקר זה לירושלים, קידמתני התבערה שהתחוללה בעיר בשנת תרע"ז (1917) בשריפה זו נשרף רובו ככולו של הרובע היהודי בשאלוניקי. בין הספריות העתיקות וכתבי היד שהיו בעיר, עלה באש גם הרכוש הרוחני של משפחתנו.²

זיכרונות אלו³ דחפוני, בערוב יומי, לחקור את תולדות משפחתי להלן:
המשפחה לדורותיה.

המקור העיקרי למסמך זה הוא שני ספרים חשובים שנכתבו על המצבות בבית העלמין העתיק של שאלוניקי.

1. מולכו, מ. בית העלמין של יהודי שאלוניקי. תל אביב. 1974.
2. עמנואל, י. ש. מצבות שאלוניקי, בצירוף תולדות חייהם של גדולי הקהילה. ירושלים. 1963.

הספרים מתעדים את הכתובות ("הלצות" בלשון חכמי העיר) על המצבות. החוקרים עשו ימים כלילות ביחד עם אחרים ורשמו במשך שנים את הכתובות. הם חיפשו במקורות אחרים ואף פנו למשפחות כדי לקבל נתוני רקע על הנפטרים ומשפחותיהם. הסופרים רשמו בערך 4000 מצבות. יש חפיפה בין ברישום של המצבות על ידי שני החוקרים. לפי אומדן סך כל המצבות שנרשמו הוא כ- 2500.

¹ על שם הספר שהוציא נכדו בשנת 1793.

² בנבנשתי "משאלוניקי לירושלים", ירושלים תשמ"א, ח"א ע' 12 ואילך.

³ בעזרת בני: מירון, וביחוד רפאל שערך את החומר והתקינו לדפוס.

בחוקרים ריכזו את מאמצי הרישום במצבות של המשפחות של גדולי התורה ומנהיגי הקהילה מאז הגעת מגורשי ספרד, איטליה ופורטוגל. לשמחתי יכולתי לסייע להם בעבודתם ובמקרה של מר מולכו אף לקדם את הופעת הספר.

עקב היות משפחתי משופעת ברבנים ודיינים במשך הדורות נתמזל מזלנו והחוקרים רשמו מצבות רבות של בני המשפחה. עובדת שיוך משפחתנו לקהילה מסוימת ("איטליה חדש") והמנהג של קריאת שמות "מאב לבן" (ראה להלן) עזר באיתור מרכיבי השושלת.

רישום המצבות ביחד עם סיפורי סבי בבנבנשתי שמואל יוסף, אפשרו לנו להגיע לרישום משוער של שושלת המשפחה לאורך 400 שנה (1500 עד 1900). באופן טבעי החלקים היותר מבוססים הם מהמאה ה-19.

אני מקווה שהדורות הבאים יתעניינו גם הם בשושלת ויתרמו את חלקם בביסוס מרכיבי השושלת בתקופות השונות.

ביבליוגרפיה:

1. דוד קונפורטי 1618 – 1676 בספרו "קורא הדורות" (להלן - קונפורטי);
2. כתובות על מצבות הקברים של הרבנים הגדולים (להלן מצבות), אבות המשפחה לדורותיהם שנרשמו ע"י שני חוקרים וקובצו בספריהם: הרב יצחק עמנואל בספרו "מצבות שאלוניקי" - ירושלים תשכ"ח (להלן – עמנואל). והשני הרב מיכאל מולכו בספרו "בית העלמין בשאלוניקי" - ת"א. תשל"ה (להלן – מולכו). שניהם רשמו, אחרי הכתובות, ידיעות על חיי הרבנים על התקופות שחיו בהם;
3. עמנואל - בקובץ "זכרון שאלוניקי - ת"א תשל"ב – (להלן - זיכרון עמנואל),
4. מולכו. בקובץ "שאלוניקי עיר ואם בישראל", ת"א - תשכ"ז;
5. מ. בניהו ספונות ס' ארבעה עשר, ירושלים תשל"א - תשל"ח בעמודים קצ"ב ואילך;
6. אינצקלופדיה מסדה" (להלן - "מסדה");
7. מאמרים שנדפסו אחרי מותם של אבות המשפחה בעתוננים: "לה איפוקה" בשנת 1888 איל אביניר שנת 1919,
8. דוד בנבנשתי בספרו "יהודי שאלוניקי", ירושלים תשל"ג (להלן - בנבנשתי);
9. מסורות על המשפחה על ידי בני המשפחה;
10. רוזניס, תוי יהודי תוגרמה (להלן רוזניס)
11. פיפאנו - חגור האפוד, סופיה, התרפ"ה (1925)

פרק א'

המוהר"ש וצאצאיו (מאות ט"ז - י"ז)

מוצא המשפחה מורכב משלושה ענפים עיקריים:

- א. הענף הראשון מקורו מדרום איטליה והיחיד המפורסם ביותר שלו הוא הרב חיים שבתאי 1555-1647 (המכונה המוהר"ש). השמות המקובלים במשפחה זו היו: שבתאי, חיים, משה, דוד ובנימין.
- ב. הענף השני מקורו גם הוא מדרום איטליה והיחיד המפורסם ביותר שלו הוא הרב יוסף דוד 1660-1736 (המכונה "צמח דוד"). הקשר המשפחתי בין שני הענפים נוצר על ידי נשואי נינתו של המוהר"ש לרב יוסף דוד. השמות המקובלים במשפחה זו היו: דוד, יוסף, שמואל, משה ואברהם.
- ג. הענף השלישי הוא ענף בנבנשתי שמקורו בספרד. ענף זה התחבר לענפים שמקורם מדרום איטליה על ידי חתונה עם אישה ממשפחת בנבנשתי בהתחלת או אמצע המאה ה-19.

אחד הגורמים המסייעים לאיתור המוצא והפרטים של השושלת היא ההשתייכות הקהילתית. ההשתייכות הקהילתית של שלושת ענפי המשפחה הייתה לפי ארגון מגורשי ספרד, פורטוגל ואיטליה באותה תקופה. עד שנת 1887 היה ארגון יהודי שאלוניקי מבוסס על קהילות אוטונומיות שבהן מוסדות דתיים וחילוניים. הן היו מונהגות על ידי פרנסים ורבנים. כל קהילה נחשבה לפי עדות רבני הדורות⁴ כעיר (שטח השיפוט והמנהלי) כלפי פנים וכלפי השלטונות התורכים. בכוח תקנות (נקראו אז הסכמות) של הרבנים אסור היה ליחיד לעבור מקהילה לקהילה. כל קהילה נקראה בשם הערים, המחוזות והמדינות שמהן גורשו יחידיה, כגון: קהילת מדריד, קהילת קשטיליה, קהילת איטליה, קהילת סיציליה ועוד. גם אחרי מיזוג הקהילות לקהילה אחת המשיכו הקהילות להתקיים בהרכבם העתיק של בתי האבות, אלא שבוטלו התפקידים הכלליים, המנהליים והמוניציפליים שהיו להן לפני המיזוג. הן המשיכו לספק ליחידיהן שירותים דתיים וסעד, כגון: עריכת נישואים, טיפול בקבורה, עזרה הדדית, לינת לילה לשמירת חולים, פעילויות חברתיות-דתיות, חלוקת מצה שמורה וחרוסת "ליסדר" פסח ועוד. בתי הכנסת שמרו על שמם מדורות ראשונים ונקראו לפי שמות הארצות, עריהן ומחוזותיהן מהם באו הגולים.

שלושת הענפים, שמהם מורכבת במזיגתם שושלת משפחתי, התייחסו לשלוש קהילות: ענף המוהר"ש לקהילת "שלום", שבה היו מאורגנות קבוצות שמוצאן מגרושי ספרד, איטליה ופורטוגל. הענף השני התייחס לקהילת "איטליה", שבה היו מאורגנים פליטי דרום איטליה כנראה מאזורי נאפולי ובנבנטו⁵. והקהילה השלישית לקהילת קטלן או קשטיליה.

⁴ ר' שמואל די מדינה ור' יצחק אדרבי שחיו בתקופה הזו.
⁵ יתר קהילות דרום איטליה התארגנו במסגרות נפרדות – אפוליה וקלבריה.

לרגל חילוקי דעות (או מטעמי גודל הקהילה) התפלגה הקהילה של יוצאי איטליה בתחילת המאה ה - י"ח לשני חלקים: "איטליה חדש" ו"איטליה שלום". הרב יוסף דוד עמד בראש קהילת "איטליה חדש".

מוצא ענפי המשפחה מדרום איטליה מתאשר מהצורה שבה נקבעו שמות במשפחה. המנהג של שמות "מאב לבן" הוא מנהג של יהודי דרום איטליה. יהודי ספרד נהגו להשתמש בשמות משפחה (בנבנשתי, גאטניו, מולכו וכו'). הקהילות והמשפחות של דרום איטליה שמרו על המנהג עתיק היומין של העברת שמות מדור לדור (ראה המנהג התנכי – פלוני בן אלמוני). אולם השוני היה שלא היה נהוג להוסיף את המילה – בן – בין שני השמות. שמות בני המשפחות נקבעו כך: השם הפרטי (הראשון) של בכור הבנים נקרא על שם הסב מצד האב, השם השני של הילד היה שם האב. למשל השם יוסף דוד - מורכב מיוסף - שם הסב, דוד - שם האב. לאמור: יוסף בן דוד. שמות ילדים נוספים נקבעו על פי שמות מקובלים במשפחה כמו למשל במשפחתנו – שמואל, משה, אברהם. שמות הילדות נקבעו לפי האם והסבתא.

ואלה תולדות המוהר"ש⁶

אבות שושלת המוהר"ש"ח

הראשונים הידועים לנו בשם שבתאי מכתובות החקוקות במצבות המובאות על ידי עמנואל ומולכו הם: שבתאי משה שבתאי (נפטר בשנת 1530), ושבתאי בנימין (נפטר בשנת 1540). לפי תאריך פטירתם היו מראשוני היהודים שהגיעו לשאלוניקי. השמות: שבתאי, חיים, משה ובנימין חוזרים לאחר מכן בשושלת המוהר"ש. יתכן ואלה הם מראשוני משפחת המוהר"ש ויתכן שאחד מהם הוא סבו או אבי סבו. המעניין הוא אבי שבתאי - משה שבתאי (בנו בכורו נקרא שבתאי על שם סבו). רב זה הוא שהגיע יחד עם בנו מדרום איטליה בעקבות גירוש יהודי דרום איטליה בידי שליטי ספרד בשנת 1496.

ואלו הכתובות של שני הרבנים:

מ. 84 ⁷	ע. 164 ⁸
עטרת זקנים זקן	ציון הלז מהנעלה
ונשוא פנים ישיש	הר' שבתאי בכמ"ר
ומעולה שבתאי	בנימין נ"ע נפטר לבית
ב"ר (בן רבי) משה שבתאי	עולמו יום שבת כ"ה אלול
הר"ץ תנצב"ה שנת (1530)	

עמנואל רושם אחרי הכתובת ע. 164, כי לפי צורת האבן אפשר להניח שמת בשנת ש' יום כ"ה באלול החל ביום שבת שנת 1540.

⁶ קונפורטי מ"ד, מ"ה, ראה עליו רוזניס ת"ג, פרק ג' ע' 142; עמנואל, מצבות 299, 300 ושם ביבליוגרפיה מפורטת על כתביו, בנבנשתי עמוד 26; מסדה - ערך עליו וכן ר' ביבליוגרפיה.

⁷ המספר מ. 84 הוא מספר המצבה המופיע בספרו של מ. מולכו "בית העלמין".

⁸ המספר ע. 64 הוא מספר המצבה המופיעה בספרו של י. עמנואל, מצבות.

הרב חיים שבתאי (המוהר"ש) - (1555-1647)

המוהר"ש חי בשאלוניקי במחצית השנייה של המאה - 16 בשלהי תקופת הזוהר של תולדות יהודי שאלוניקי. בתקופה זו עוצבו דמותה, מנהלה ודפוס חיי יחידה. שאלוניקי הפכה אז למרכז הקהילות היהודיות שבקיסרות העותמנית והקרינה עליהן מהודה ומזיו חכמתה. בעיר התרכזו רבנים וחכמים דם, רופאים ותוכנים הם יסדו ישיבות מפורסמות שנהרו אליהן תלמידים רבים מכל ערי הבלקן ואף ממרחקים.

הרב חיים שבתאי נולד בשנת שט"ו (1555). בצעירותו הכיר את הרבנים הדגולים שבתקופתו ובייחוד את הרב שמואל די מדינה - הרשד"ם (1506-1599). המוהר"ש היה המנהיג הרוחני של קהילתו ("קהילת שלום"), וכראש ישיבה העמיד תלמידים רבים שהיו מורי הוראה בשאלוניקי ובמקומות אחרים. החל משנת שפ"ב (1622) נחשב כ"הרב הגדול" של העיר. הוא מילא את התפקיד עד יום מותו במלאת לו 92 שנים בשנת ת"ז 1647. הרב דוד קונפורטי בן דורו של המוהר"ש כתב עליו בספרו קורא הדורות: "...רב מובהק וגדול בדורו... כתב פסוקים רבים לאין חקר... ועוד כתב שיטות רבות על מסכתות רבות וכמעט על כל התלמוד... ועוד חיבר ספר גדול מדרושים לבד מחידושין אחרים רבים...". פסקיו היו מקובלים על רבני שאלוניקי גם בדורות רבים אחריו, וכן על חכמי דורו שחיו במקומות שונים באירופה, בארצות הים התיכון, ואפילו בברזיל הרחוקה.

על המוהר"ש כותב יצחק עמנואל: "ראש החכמים ומורי ההוראה אשר בחכמתו הגדיל את שמע רבני שאלוניקי בעולם. הכיר את הרבנים, החכמים, המליצים, הרופאים והמשכילים של דורו. היה ראש ישיבה של ק"ק "שלום" תלמידיו הרבים היו מורי הוראות בשאלוניקי ובמקומות אחרים.... הוא הרשה לארבעים אנוסים עשירים שחזרו ליהדותם להשתקע בשאלוניקי, והעניק להם זכויות יוצאות מן הכלל בנוגע לפריעת המסים. הוא סבל הרבה מחולי האצטומכה ומחולי הכליות". הרב פיפאנו (חגור אפוד, רבני שאלוניקי) כותב עליו: "רב מובהק וגדול כבודו והעמיד תלמידים הרבה והאריך ימים יותר מ-90 שנה". במצבת קבורתו נרשם "רבנו הגדול ראש גולת אריאל".

ספריו הם: "שו"ת מהר"ש" שאלוניקי 1651 - תי"א, "תורת חיים" חלקים א' - ג' (שאלוניקי 1716 עד 1722, תע"ג - תפ"ב).

כתובת מצבת קבורתו של המוהרר"ש

ע. 685.

י"ח ב' ⁹ י"ש ר' עי' מ' ה' נ' ¹⁰

אשרך ארץ בו נגזו עמוד עולם צמרת חיים
יש לך יתרון לעולמים כי עמד מקור חיים
אין זה קבר כי אם מעין אל חי באר מים חיים
כרוב עלה אל מלכו לאור באור פני מלך חיים
ויהי בנסוע הארון מורינו ורבינו הרב הגדול
ראש גולת אריאל מו"ר (מורנו רבנו) חיים שבת זלה"ה ¹¹

היה ביום ה' י"ג לניסן ש' ו'א'ת' ¹² (שנת 1647) הקדוש הקרוב אליו.

רשימת התארים המופיעים במצבה והמציינים את גדולתו: עמוד עולם, צמרת חיים, היה דומה ככרוב וכארון הברית, מנהיג העם, הרב הגדול, ראש גולת אריאל. למוהרר"ש היו ארבעה בנים: משה, שבתאי, דוד ויוסף. מבין הבנים נציין שניים:

משה חיים

הוא המפורסם בין בני המוהרר"ש, ונחשב כממלא מקומו הרוחני של אביו הדגול. נולד בערך בשנת שפ"ח (1628). קונפורטי כותב עליו: "חכם גדול ופסקן וראש ישיבה מק"ק שלום במקום אביו". בשנת ת"ח (1648) היה דיין. בשנת תכ"ה (1665) חתם עם שבעה רבני העיר על הסכמה אחת... חבריו מפליגים בגדולתו ובשבחו. רבי בנימין עשאל כותב עליו: "הרב הגדול בישראל רבנו משה איש האלוהים". בתקופתו היה שפל בכלכלת העיר. על העיר נפלו אסונות כבדים - שריפות ומגפות - שדלדלו מאוד את התושבים. לאור אסונות אלו קיוו וציפו התושבים לתשועה. הרבנים, הגבירים וההמון בכלל האמינו שהמשיח עומד להופיע בימיהם. הכמיהה למשיח גרמה להצלחתו הגדולה של משיח השקר שבתאי צבי בביקורו בשאלוניקי בשנת 1652 והופעתו בבית הכנסת "שלום". ר' משה כראש בית הכנסת "שלום", היה בין הרבנים שגירשו את שבתאי צבי מהעיר בשנת 1656. כמו כן ניזכר שהייתה לו עגמת נפש רבה במקרה של התאסלמות 300 משפחות מאמיני שבתאי צבי ¹³.

בזמנו של ר' משה הוסיפה שאלוניקי להיות, לפי דברי חכמי הדור, "עיר גדולה לאלוהים". לשיבותיה נהרו תלמידים רבים מכל ערי הקיסרות העותמנית. אל רבניה פנו בענייני הלכה מכל ערי הים התיכון ואירופה. בימיו הייתה תמורה גדולה במוסדות המנהליים של הקהילה. חל תהליך של איחוד הקהילות האוטונומיות שהיו מאורגנות לפי מוצא הגרושים, לקהילה אחת. בראשה עמדו שלושה רבנים מפורסמים ושבעה מטובי העיר. ר' משה בן שבתאי נבחר כאחד משלושת הרבנים

⁹ י"ח ב': י'עלוזו ח'סידים ב'כבוד

¹⁰ י'ש'ע'מ'ה'נ' שהן ראשי תיבות: י'בוא ש'לום י'נוחו ע'ל מ'שכבותם ה'ולך נ'וכחו (ישעיהו נ"ז ב')

¹¹ ר"ת: ז'כרונו ל'חיי ה'עולם ה'בא (קדושין ל"א, ע"ב)

¹² ו'א'ת' היא שנת פטירתו - ה'ת"ז - 1647

¹³ דברי עמנואל הרשומים בסוף כתובת המצבה בע' 444, ושם ביבליוגרפיה מפורטת עליו.

והיה כינויו "הרב הכולל" ¹⁴. בשנת תי"א (1651), הביא לדפוס, יחד עם אחיו שבת, את כתבי אביו. כמו כן כתב פסקים רבים. רוב תשובותיו נדפסו בשם "תורת משה" (שאלוניקי תע"ה 1715). ידוע שהיה לו בן בשם דוד ברי משה שנפטר בשנת התמ"ה 1685.

מצבת משה חיים

מ. 979

ישי עימ'הין

אלהים חפץ בחיים
גם פה יכספו בארץ חיים
תחתונים מטה נפשם בחיים
עליונים מעלה בעד החיים
מזה ומזה יתפושם חיים
סוף סוף אל אלהים ישמח חיים
כי שם חלקו חלקם בחיים
נפשו צרורה בצרור החיים
ומשה עלה לאור באור פני מלך חיים
לרב תרבה נחלתו לדור שאבד מנהיגו
פנה זיוס פנה הדרם הרב הגדול מרנא
ורבנא כמוהר"ר משה חיים זצוק"ל
והיתה מנוחתו ביום יד לחדש אלול
שנת התמ"ה ליצירה תנצב"ה (שנת 1684)

היה נערץ בין המון העם. גברת אחת חידשה את בנין המצבה והוסיפה בה משפטים
אלה ביהודית ספרדית :

איסטה מצבה לה איזו
אליבינטר דונה מוזייר
די שמטוב מצליח פור
איל נס קי לי איזו איל דיין
קי איסטובו בואינה, אמן
תרגום הכתובת:
מצבה זו הקימה דונה אשת
שמטוב מצליח בגלל
הנס שעשה לה אלוהים
שהיתה בבריאות טובה, אמן

שבת חיים

נרשם במצבתו "הרב המובהק". הוא כתב יחד עם משה אחיו הקדמה על שו"ת אבן
העזר של אביהם. עליו נאמר: "רבי, פסקן וחסיד". הוא למד בבחרותו בישיבות
היותר גדולות בעיר. הפליג בזקנה והעמיד תלמידים רבים. כתב חיבורים רבים אשר
אבדו.

¹⁴ סידור זה נתבטל בשנת 1887, אז נתמנה רב אחד. עמנואל, זכרון ע' 55.

וזוהי מצבת קבורתו של הרב שבתאי חיים

יח'ב יע'ם¹⁵

מאיש שוגה : בל ידע מה :
עלי לספוד : עלי חמר :
כי נר מצוה : דת ומזימה :
תמיד בה לא : ריחו נמר :
שבתאי : להיות עמה :
עד צאת חיים : אמר שומר :
זה הדור בלבשו חלוקא דרבנן עוטה
המובהק כמוה"ר שבתאי חיים זלה"ה
והיתה מנוחתו ביום ז' לח' טבת
שנת התמ"ט ליצירה (שנת 1689)
תנצב"ה

בנו של שבתאי חיים, ר' משה שבתאי, שנפטר יחד עם אביו בשנת 1689, היה חותנו של הרב יוסף דוד. כך נקשרו שני ענפי השושלת: המוהר"ש והרב יוסף דוד.

¹⁵ יע'מ': ירננו על מ'שכבותם (תהילים קמ"ט ה')

אבות שושלת הרב יוסף דוד (צמח דוד)

מיכאל מולכו בספרו "בית העלמין של יהודי שאלוניקי" מזכיר מספר מצבות שעליהן שמות של יחידים המופיעים לאחר מכן בשושלת המשפחה בענף שמוצאו מדוד יוסף (צמח דוד). המצבות הן מהמאות ה"ז - י"ז. במאה ה"ז המצבה הראשונה היא של מרדכי בן (בר) יוסף משנת 1512 (רע"ב) (מ. 19). לפי השערת מ. מולכו המדובר באחד "מנוודי דרום איטליה". השניה מצבתה של וינטורה אשת שמואל יוסף משנת 1533 (רצ"ג) (ע. 106). השלישית היא מצבה ללא תאריך אך מאותה תקופה של שמואל בן יוסף (מ. 241). במאה הי"ז מופיעות המצבות של: משה יוסף משנת 1611 (שע"א (ע. 435)). "החכם הנעלה" הר' דוד יוסף משנת 1629 (שפ"ט) (מ. 809) – יתכן והיה סבו של דוד יוסף, ומשה יוסף משנת 1638 (שצ"ח) (מ. 908).

תולדות ר' יוסף דוד "צמח דוד" וצאצאיו המאות י"ח - י"ט

ר' יוסף דוד נולד בשנת הת"כ - 1660 לאביו דוד שבתאי¹⁶. אחיו הגדול היה שבתאי דוד ("הנשר הגדול"). יוסף חונך על ידי אביו שהיה ידוע כאחד מחכמי העיר. אביו עזר לו מאד בהוצאת ספרו "בית דוד". כך הוא כותב עליו יוסף דוד בהקדמת ספרו "בית דוד": "קראתי את ספרי "צמח דוד", על שם אדוני אבי זלה"ה... הוא לא השיב ידו מאמץ כוח ולא חסר ממני מוסר שבטו להדריכני ולהנהיגני לתורה ולתעודה... וגמרתי בדין שהוא שייטול שכרו ויקרא בשמו "צמח דוד" למען דעת צדקת פעלו כי ממנו באו...". מאז כתיבת הספר נספח השם "צמח דוד" לשמו של ר' יוסף דוד. ר' יוסף היה גדול הרבנים בזמנו ולאחריו.

הרב יוסף דוד התייחס לקהילת "איטליה חדש". על קהילה זו כותב הרב פיפאנו¹⁷ "האיטלינוס"¹⁸ קדמו לבוא לשאלוניקי ויסדו להם עדה בפני עצמה ובנו בית כנסת. ואח"כ מפני הפשרות שביניהם יסדו קצת מהם בית כנסת חדש. בית כנסת זה שנקרא בית כנסת "איטליה חדש" כבר הוזכר בשנת התס"ו (1706). באחד הדרושים כותב הרב יוסף דוד: "דרשתי בקהל איטליה (חדש) עדתי הקדושה"¹⁹.

הפרופ' מ. בניהו כתב עליו פרק חשוב²⁰ הננו מביאים חלקים אחדים מדבריו:

"חיבוריו בהלכה ובדרוש הם מנכסי צאן ברזל. הרבה תלמידים העמיד ואף הם היו גדולי תורה. הוא האריך ימים והטביע חותמו על חיי היהודים בשאלוניקי כשני דורות. לא לחינם אמרו עליו במותו: "שהיה נר ישראל, עמוד הימיני, פאר הדור והדרו הרב הגדול מעוז ומגדול". בשנת תמ"ד (1684) כבר דרש בקהל וסמוך לזמן זה שימש דיין... דמותו של ר' יוסף דוד הייתה נערצת ביותר בשאלוניקי. הייתה לו

¹⁶ השם שבתאי מופיע גם בשושלת דוד יוסף. יתכן והיה קשר בין שתי המשפחות עוד לפני החתונה בין המשפחות. השם שבתאי חדל מלהופיע במשפחה החל מאמצע המאה ה-18 ועד המאה העשרים. יתכן והדבר קשור בהשפעה הטראומטית של הופעת שבתאי צבי במאה ה-17.

¹⁷ בספרו חגור האפוד, פרק שלשלת רבני שאלוניקי ע'ב'.

¹⁸ יוצאי איטליה

¹⁹ ספרו "יקרא דשכבי דרוש ג', ע' ג'.

²⁰ בניהו, ספונות, ספר ארבעה עשרה ע' קצ"ג.

הדרת פנים. הקהילה האיטלקית הסתופפה בצילו. ר' יוסף כתב הרבה וכל שהודפס מספריו לא בימי חייו נדפס. מקהילות קרובות ורחוקות פנו אליו בשאלות, ולא רק מרחבי הממלכה התורכית אלא גם מאיטליה. ספר תשובותיו "בית דוד" על ארבעה חלקי השולחן ערוך (שאלוניקי ת"ק - תק"ו - 1740 - 1746), הוא מן הספרים הנודעים בספרי התשובות..... חסידותו וקדושתו של ר' יוסף נודעו גם מחוץ לגבולות ארצו. הוא העריץ את נתן העזתי נביאו של משיח השקר שבתאי צבי. הוא כינה אותו בשם "הקדוש" והביא מדבריו בספרו "צמח דוד" (עד כאן דברי מ. בניהו).

במות בן דורו ר' שלמה אמארייליו שהיה מטיף בתלמוד תורה, המוסד החשוב ביותר בעיר, התוועדו גבירי העיר ופרנסי "תלמוד תורה" ומינוהו, למרות רצונו, כמטיף המוסד.

בזמנו (1720-1730)²¹ התיישבו בשאלוניקי קבוצות יהודים מתושבי ליוורנו באיטליה ועסקו בבנקאות, בייבוא וביצוא. ביניהם היו גדולים במדעים וברפואה. הם היו שכבה מיוחדת בחברה השאלוניקאית ונקראו בשם "פרנקוס". הם החדירו בחברה השאלוניקאית ממנהגי מקומות בואם. הם היו הסנוניות הראשונות של ההתחדשות שחלה באורחות החיים בשאלוניקי במאה ה-19. לר' יוסף היה קשר אתם. הרופא עמנואל בן רפאל כלבו, מראשוני ה"פרנקוס" נשא על ר' יוסף "חמישים שערי קינה" ואומר²²: "לשמו ולשם אחוזת מרעיו הגבירים מבני ה"פרנקוס" המתגוררים פה שאלוניקי" הוא מתאר את מופלגות למדנותו וגודל אישיותו.

ר' יוסף מת בשנת 1736. בהספד שנשאו אחרי מותו נאמר עליו: "שר וגדול נפל היום בישראל. נוהג כצאן יוסף... כי הרבה גבולו בתלמידיו וכו'".

מבין פרסומיו החשובים: שאלות ותשובות: "בית דוד" (שני חלקים: אורח חיים ויורה דעה, על אבן העזר וחושן משפט) (נדפס 1740 עד 1746). "בתי אבות", "ימי דוד" (נדפס 1746). הספדים - "יקרא דשכבי", הודפס (שנת 1774) ע"י ניניו מיכאל ויוסף בני יוסף דוד. דרוש לפסח "לחם הפנים" (נדפס שאלוניקי 1739- תצ"ט)

הכתובת שבמצבת קבורתו של ר' יוסף

ע. 1343

ייע'ימ'

י'ח'יב'

תנו לבב עת האסף
מבני חובב ראש יוסף
תבל רעש בגלל יוסף
וספדו לו בהתאסף
רועה נוהג כצאן יוסף
בבל תגרע בבל תוסף
כמטר לקח אסוף אסף
אגד ביחוד בכוסף
וימשכו לרב יוסף
נטיו מחושקי כסף

בני עולם ובני אלים
יום לוקח רב פעלים
בתרועה ובחלילים
בעצם יום מיללים
בכו בכה בחבלים
בשפוט תבל כל דאלים
בשיחתו בדקלים
בו תל מצות מסוגלים
בו נצחו האראלים
באלפי שנאן כנחלים

²¹ בנבנשתי, יהודי שאלוניקי ע' 31.

²² הקינה בשלמותה נדפסה "ביקרא דשכבי" לר' יוסף דוד.

במורה מקום גבולים והם במשכיות כסף
בחזות אורים גודלים למרנא רב הוד יוסף

נקרא אל השמים מעל נר ישראל עמוד הימני
פאר הדור והדרו הרב הגדול מעוז ומגדול
מרנא ורבנא כמוהר"ר יוסף דוד זלה"ה ותלקח
ארון האלדים יום רביעי שבו נחשכו המאורות
בשלושה לחדש כסליו שנת זאת רעתך כי מר
כ"י ניגיע עידי לבך לפ"ק והיתה נפש
אדוני צרורה בצרר החיים את ה' אלהים

היה נערץ בעיני ההמון, האמינו שיש לו כוח מאגי לרפא. לגרום לנס או למלא
משאלות לב. לכן הוסיפו ביהודית-ספרדית או בעברית בכתובת מצבתו את
משאלותיהם ראה להלן גם ביתר המצבות, ההוספה
חו"ר יוסף דוד ז"ל
תנצב"ה
זכות הרב הקדוש יגן
על המקום המצבה הזאת
אמן 3 כסליו 5492

כה"ר דוד יוסף זלה"ה (בנו בכורו של דוד יוסף) נפטר התע"ט - 1719 עליו
נאמר: "החכם המרומם חסיד וענו ונפטר בקצרות שנים".

1815 ע.

י"ב	י"ע
הדור ראו חזו	: קשה מבהיל רעיון
בן חכם ישמח	: אב בדת אל עליון
כי כלילה כיום	: אמרי פיו והגיון
בחשק רב נמרץ	: שקדן בלי רפיון
יחיד קצר ימים	: נאה כפריון
רגע פתע פתאום	: נגון
שבין לילה היה	: חזק כאיש בריון
ובין לילה אבד	: כאבוד קיקיון
את נפשו ורוחו	: יושב סתר עליון
יצרור בצרור חיים	: שם כשפירר חביון
אבן זאת צווחת בקול מרה	בייא בייא על
החכם המרומם חסיד ועניו	כה"ר דוד יוסף
זלה"ה נפטר בקצרות שנים	י"ו לחדש
אייר שנת התע"ט	ליצירה תנצב"ה

יצחק עמנואל מוסיף לכתובת את הערות כדלקמן:

ר' אברהם גאטיניו שמע "מפי מגידי אמת" שהחכם ר' דוד מת יען שאביו, ר' יוסף
דוד (צמח דוד) נתץ תנור ועשאו בית תלמוד להבן יקיר לו החכם השלם בכל מדות
טובות הלא זה דוד ז"ל ובעונות נפטר לב"ע עד דלא מטא זימניה בחור וטוב במיתה

חטופה בפתע פתאום ולא ישב בבית זה כי אם זמן מועט". ר' יוסף דוד לא האמין, כנראה, בהזיות אלו. נספד בק"ק איטליה חדש על ידי ר' אברהם גאטיניו.

כה"ר יוסף דוד נ"ע נפטר בקצרות שנים 1741 עליו נאמר "החכם הנעלה". עליו כתב יצחק עמנואל: נכדו של ר' דוד יוסף שנפטר במגיפה.

ע 1402

יע"ם

יח"ב

חסיד ברוב כוסף	בחור כארזים
בהתוד(ע) יוסף	צדיק תמים וטוב
כבן פורת יוסף	עודו כגן רטוב
טרוף טורף יוסף	בקצרות השנים
עת יצא הקצף	נגדע בחרי אף
אל משכיות הכסף	את נפשו יר(ת)ת(ס)
חושקים כסף	בעדן גן אורים
יצרור בצריים את נפשו הוד יוסף	
אבן זאת צווחת בקול מרה ביא ביא	
הלא הוא החכם הנעלה כה"ר יוסף דוד	
נ"ע נפטר בקצרות שנים ביום ד' לחד'	
תמוז שנת התק"א ליצירה תנצב"ה (שנת 1741)	

כמוה"ר יוסף בכ"ר יוסף דוד נ"ע נאמר עליו: "החכם המרומם". מת בשנת כי ל'ק'ח' א'ו'ת'ו' (תקנ"א - 1791).

ע. 1622

יע"ם

יח"ב

זרע נטעי נאמנים	ראו איש ישר שלומים
רחמיו את האביונים	פועל צדק הולך תמים
לצועקים כיענים	חונן דלים כל הימים
תיר ולא תיר נים ולא נים	תמיד שם לילות כימים
היה גובר ברוב אונים	לעבודת צור עולמים
לא פסיק גירסא וסדר זמנים	ובתורתו יהגה בנעימים
עם שרפים ואופנים	נפשו תשכון במרומים
ה"ה החכם המרומם כמוה"ר יוסף בכ"ר יוסף דוד נ"ע	
נפ' ביום ש"ק כ"ג לחדש רחמים ש' ואיננו כי ל'ק'ח' אותו לפ"ק (לפרט קטן)	

היה נערץ בין ההמון השאלוניקאי. אחד התושבים חידש את המצבה והוסיף לה את המילים האלו ביהודית-ספרדית:

התרגום

מצבה זו הקים	איסטה מצבה לה איזו
אברהם כהן	אליבנטאר אברהם כהן
מוכר פחמים בעבור נס	קארבונירו פור און ניס
שעשה לו האלוהים, אמן	קי לי איזו איל דייו, אמן

יצחק עמנואל רושם : נינו של יוסף דוד (צמח דוד). יחד עם אחיו מיכאל, הגדול ממנו בשנים, כתב הקדמה לספר "יקרא דשכבי" לזקנו (בשנת תקל"ד 1774) וסידר את כתב היד לדפוס.

חוליות בשושלת

שושלת המשפחה, שאת יסודותיה ראינו בענף שהוציא את הרב הגדול חיים שבת (המכונה המהרח"ש). שושלת זו התחברה לענף שהוציא את הרב הגדול יוסף דוד (המכונה "צמח דוד"). שושלות הרבנים בסלוניקי מסתיימת בעשור הראשון של המאה ה-20, ברב האחרון שבשושלת הרב בנבנשתי שמואל יוסף.

למרות ריבוי של הכתובות החקוקות במצבות אבות השושלת ראה להלן, אי אפשר לקבוע מי מאנשים אלה משמשים כחוליות בשושלת, וגם אין לנו ידיעות על מעמדם בקהילה. הקו המנחה להופעתם ברשימה ממשיך להיות השמות הקבועים במשפחה : יוסף, דוד, שמואל, משה ואברהם. סיבה נוספת להכללת השמות הוא האזור בבית הקברות ממנו נלקח רישום המצבות. רושמי המצבות רשמו פרטים שהשתייכו לפי דעתם למשפחות חשובות בעיר כמו משפחת המהרח"ש ויוסף דוד (צמח דוד).

יתכן ומיעוט הידיעות עליהם נובע בגלל שני דברים : א. בתקופה זו היו בעיר אסונות רבים ובייחוד שריפות גדולות שהשמידו כתבים או תעודות על פעילותם. ו-ב. יתכן שלא נמנו בין גדולי הרבנים ולא מילאו תפקיד חשוב בהנהגת הרבנות. החוקר יצחק עמנואל מעיר : " בניגוד לנהוג בכמה קהילות באירופה באותה התקופה לא נמסרה הרבנות הראשית בשאלוניקי מאב לבן או מחותן לחתנו, אם המועמד לא היה ראוי למשרה גבוהה זו. לפי ידיעותיו ותכונותיו... מעולם לא קרה שנמסרה הרבנות הראשית ליורשי הרב הגדול הנפטר".

כחוליות בשושלת בחרנו באלה שבמצבותיהם הוזכר שם אביהם, או אלה שבהן הוזכרו השמות המקובלים במשפחה (שמואל, יוסף, דוד, משה), או אלה שנזכרו בתולדות הקהילה רבנים וחכמים ידועים ששמותיהם מופיעים בכתובים כחתומים על "הסכמות" וכו'. לפי תאריכי מותם והערות שנכתבו עליהם קבענו את סדר הופעתם בשושלת, ייחוסם וקשריהם לאבות שקדמו להם או לאלה שאחריהם בקביעתם ברשימת השושלת.

הייתה לנו עוד אמת מידה והיא : כאמור בפרק א', לבני המשפחה לא היה כינוי משפחתי (כגון גאטיניו, אמאריליו וכו'). השם הפרטי היה שם הסב (לגבי הבכור היה זה שם הסבא מצד האב), ושם המשפחה (השם השני) – היה שם האב. בנו של יוסף דוד נקרא דוד (שם סבו - דוד שבתאי) ויוסף (שם אביו). לכן השם דוד יוסף או יוסף דוד מופיע בחוליות שושלת המשפחה בצורה רצופה לאורך דורות רבים. מאידך, עובדה זו מעכבת קביעת סדר החוליות כי אין לדעת מחוסר אסמכתות מי קדם למי? בקביעת סדר החוליות שבשושלת, אם לא נאמר בפירוש, סדר פטירתן.

התקופה שבה חיו אבות השושלת, אחרי מות הרב יוסף דוד, הייתה קשה מבחינה מדינית מבית ומחוץ ומבחינה חברתית ובעיקר בריאותית²³. מבחינה מדינית - חלו במאה ה-17 תמורות רבות בקיסרות העותמנית ובמרכזים המסחריים באירופה

²³ בנבנשתי עמוד 29.

המערבית. הממשלה הייתה מסורה בידי שליטים רודפי שלמונים ובידי צבא שהיה מורכב בחלקו הגדול מחיילים ממוצא נוצרי שהוכרחו להתאסלם והידועים בשם "יניצ'רים". השליטים המפקדים והחיילים הכבידו על חיי הנתינים הלא-מוסלמים בגביית מסים כבדים. בשנה מסוימת אף נשלחה משלחת משאלוניקי למטרופולין (קושטא) להשתדל להפחית מהמסים. אך היא לא הצליחה בשליחותה וראשה, אחד מרבני שאלוניקי נידון למוות על ידי השלטונות. בתקופה זו התחיל להתרופף מעמדם האיתן של יהודי שאלוניקי בחיי הכלכלה בקיסרות העותמנית עם הרחקת שליטתה של הדוכסות הונציאנית מהאי קנדיה במלחמתה עם התורכים. שינוי מדיני זה הביא להתפתחותה הכלכלית הגדולה של איזמיר. רבים מתושבי שאלוניקי, רבנים וסוחרים היגרו אליה ופיתחו את הקהילה היהודית בה²⁴.

גם מצב הביטחון האישי בעיר הורע. בתקופה זו התרחשו בעיר אסונות כבדים בנפש וברכוש. התפרצו תבערות שהסבו נזק רב ברכוש ובאדם. בגלל התנאים הסניטריים הגרועים בעיר, צפיפות התושבים, זיהום בארות, הביצות הגדולות במערבה של העיר פרצו הקדחת, הטיפוס והדבר (ראה גם להלן). מגפה קטלנית ביותר הייתה בשנת תקמ"א 1781. כנראה שאחד מבני המשפחה, הרופא - רב דוד יוסף, מת בה. מגפות נוספות היו ב- 1814 ו- 1817.

²⁴ שם עמוד 26.

הפער בשושלת (היעדר קשר ישיר)

רשימת החוליות שבשושלת

<u>שנת הפטירה</u>	<u>חוליות</u>
1781 (מ. 1649)	דוד יוסף (הרופא) -
1796 (ע. 1676)	הרב יוסף שמואל (הרופא) -
1796 (מ. 1380)	הרב משה יוסף שמואל -
(אביו של אברהם דוד - "תפארת אדם")	דוד משה - נפטר בהתחלת המאה ה-19

אברהם דוד משה (מחבר "תפארת אדם")

בתקופה שאחרי נינו של "צמח דוד" ועד ר' הרב יוסף דוד- 1845 (מ. 152), אין לנו ידיעות על חוליות בטוחות בשושלת המשפחה. בבית הקברות בשלוניקי בין מצבות קברי המשפחה נמצאו מצבות קבורה מהמאה הי"ח של הרופאים דוד יוסף (משנת 1781) ויוסף שמואל (משנת 1796), ומצבה של משה בכ"ר יוסף שמואל בנו של הרופא משנת 1796. בנוסף לכך מופיע בכתובים ר' יוסף שמואל שחתם בשנת 1774 על הסכמה לספרו של ר' יוסף דוד (צמח דוד) "יקרא דשכבי" שהובא לדפוס על ידי בן משפחה נוסף יוסף בכ"ר יוסף דוד (ראה לעיל). חוליה נוספת של המשפחה נזכרת בשנת 1812. הרב שמואל יוסף נזכר כאחד המגיהים ומביאים לדפוס את ספרו של החיד"ע "מחזיק ברכה" בשנה זו.

כה"ר דוד יוסף נ"ע עליו נאמר: "הרופא המובהק". נפטר בקצרות שנים שנת התקמ"א – 1781.

ע' 1649

חלף הלך אל המנוחה ואל הנחלה
הנבון הנעלה הרופא המובהק
שנפטר בקצרות שנים כה"ר דוד
יוסף נ"ע לבית עולמו ביום
ד' לחדש תמוז של שנת התקמ"א (שנת 1781)
תהא נפשו צרורה בצרור החיים

עמנואל רושם אחר הכתובת: דוד יוסף הרופא לא נס בזמן המגפה לאיזה כפר אלא הקריב את עצמו לרפואת אחרים.

הרב יוסף שמואל (בעל ספר "ראש משביר"), גיסו של אברהם קוב"ו (נפטר 1792). חתם עם גיסו בקבלת עדות. חתום על הסכמה להדפסת הספר "יקרא דשכבי" של יוסף בכ"ר יוסף דוד בשנת 1774 נקרא גם מוהרי"ש.

כה"ר יוסף שמואל - הרופא המובהק

ע' 1676

ישיי עימיה'ן

חלף הלך אל המנוחה ואל
הנחלה הלא הוא הישיש
ונכבד הרופא המובהק כה"ר

יוסף שמואל ניע' נפטר ביום
אחד עשר לח' סיון ש' התקנ"ו (שנת 1796)

משה יוסף שמואל - בן הרופא יוסף שמואל.

מ 1380.

ישיי עימיה'ן

עלה אלי ויעל משה	ויקרא אל משה
ויהי ביום כלות משה	ויהי אחרי מות משה
ישר באדם גדל משה	אבד חסיד זה משה
מחשבה טובה למשה	שונה הלכה למשה
הלא הוא היה החכם המרומם כיה'ר' משה ביכ'ר'	
יוסף שמואל י'ציו' נפטר לבית עולמו ביום	
י"ז לחדש תשרי שנת התקנ"ו ליצ' (שנת 1796)	

בנוסף לרבנים אלה מופיע בכתובים בתחילת המאה הרב אברהם דוד בעל "תפארת אדם" (אד"ם - אברהם דוד משה). לפי עדויות²⁵, אביו היה אחד מגבירי העיר. לפי מסורת המשפחה, כפי שנמסרה לי מסבי, היה אברהם דוד אחיו של אחד הסבים הגדולים של סבא.

השערותנו על הסיבה לקיום הפער במצבות הקבורה היא מסורת שנמסרה לי על ידי אבי. בזמן אבי זקנו הרב יוסף דוד ואביו דוד משה עברה המשפחה לאי קורפו. באותה תקופה רבים יצאו אז משלוניקי בגלל המגפות (בשנים 1814 – 1817 היו מגפות קשות במיוחד שגרמו למות רבים בעיר, ומרד היונים בכפרים מסביב לעיר 1810-1822) שגרם להרס המסחר בעיר ולמשבר כלכלי חמור²⁶. היוצאים התיישבו ביתר חלקי הקיסרות העותומנית וכן באי קורפו. האי היה אז (1815-1864) תחת השלטון הבריטי ותושביו נהנו משלווה וסיגסוג. לאחר שוך המרד היווני (אחרי 1830) חזרה המשפחה לשאלוניקי.

²⁵ לגבי הרב אברהם דוד ("תפארת אדם"). שהוא קרוב משפחה, ידוע לנו (עמנואל, זכרון שאלוניקי) שעזבגם הוא את העיר בתקופה 1812-1830 והיה רב בשירים (שירון במקדוניה). הוא חזר לשאלוניקי ומופיע בכתובים כדיין בעיר בשנת 1830.
²⁶ רוזאניס, כרך ו' עמ' 86-87.

חידוש מהלך השושלת

- הרב יוסף דוד - 1845 (מ. 152) (אביהם של דוד ושמואל יוסף)
הרב המובהק דוד שמואל - 1849 (מ. 1446)
הרב המובהק דוד יוסף - 1866 (מ. 1484) (אחיו של שמואל יוסף)
כמהר"ר שמואל יוסף דוד - 1885 (מ. 1517) (אבי יוסף, בנבנשתי, משה ויעקב)
כה"ר יוסף שמואל - 1904 (מ. 1565) (אחיו של בנבנשתי)
כמהר"ר בנבנשתי שמואל יוסף - 1912 (מ. 1592)

עם שובה לעיר התיישבה המשפחה בשכונה שנבנתה מחדש (לאחר שריפות) במרכז העיר העתיקה. בשכונה זו היו בתי הכנסת של יוצאי איטליה: איטליה ישן, חדש ושלום, אפוליה, קאטאלאן, בתי מדרש, בתי גבירים ורבנים, בתי ספר ועוד.

באמצע המאה הי"ט מופיעות שתי מצבות של הרבנים יוסף דוד (משנת 1845) ודוד שמואל (משנת 1849). הראשון הוא כנראה אבי שמואל ודוד יוסף המופיעים להלן.

הרב יוסף דוד (יתכן והמדובר באביהם של דוד ושמואל יוסף להלן)

מ. 152

איש תבונה יקר רוח
החכם השלם הן גביר
כמוה"ר יוסף דוד ה'תר"ה (שנת 1845)

הרב המובהק דוד שמואל. נפטר - 1849

מ. 1446

קול נהי בכי תמרורים ראש ולענה: ממנו שר וגדול ראש דוד
קו נהי נהיה ציר וצוחה קינה ודימעונה: וי לאזילא חסר עינן מעלות לדוד
אחד המיוחד מלא רוח חכמה ובינה תהילתו: מי ימלל תהילה לדוד
דן ידין מר דיינא נחית: לעומק דדניא
עטרת תפארת מגן גבורים: מגן דוד
רב הוד והדר הרב המובהק ואח לברק כ'מיו'ה'ר'ר' דוד בן שמואל ז'ליה'ה'
אך אל מקום הקדש מקום דוד

הרב דוד יוסף (אחי שמואל יוסף - ראה להלן) עליו נאמר: "הרב המובהק ואח לברק". נפטר בשנת תרכ"ו - 1866.

מ. 1484

בד"ה (ברוך דיין האמת)

יע"מ

יח"ב

קול נהי נהיה ציר וצוחה ודמעונה נפקד שר וגדול ראש דוד
וי לאזילא חסר עינן המעלות לדוד
אחד המיוחד מלא רוח חכמה ובינה תהילתו מי ימלל תהלה לדוד
דן ידין מר דינא נחית לעמקא דינא עטרת תפארת מגן גבורים מגן דוד
רב הוד והדר הרב המובהק ואח ברק כמוה"ר דוד בן יוסף זצ"ל
אך זה היום כ"ז לח' אלול משנת תרכ"ו תנצב"ה לפני שוכן מעונה
אל מקום הקדש מקום דוד (שנת 1866)

עליו כותב מיכאל מולכו אחרי כתובת מצבתו (1484) בשנת תר"ו (1845) חתם
כדיין, היה רב מופלג בתורה וזקני הדור היו מעריכים אותו וכו'. ובדרוש ההספד
שר' אברהם קובו נשא ביום מותו אמר: "ביום זה נגנזה עמו התורה". אחיו של ר'
שמואל יוסף (ראה להלן) מדייני העיר וכו' וראה שם עוד פרטים מאת מולכו.
עמנואל (זיכרון 139) היה "החבר השלישי לרבנות הראשית."

פרק ג

שני אבות השושלת האחרונים

הרב שמואל יוסף ובניו יוסף שמואל והרב בנבנשתי שמואל יוסף

ברקע תקופתם

שני אבות אלה חיו בתקופה חשובה בתולדות יהדות שאלוניקי: האחד - הרב שמואל יוסף באמצע המאה ה-19 והשני - הרב בנבנשתי שמואל בסוף המאה ה-19 רבע הראשון של המאה ה-20. בתקופה זו היה שידוד מערכות בכל שטחי החיים של הקהילה. לפי עדות אחד מרבני קושטא - המשיכה שאלוניקי להיות "העיר הגדולה של חכמים וסופרים, רבתי בדעות, מקום איתני עולם". תלמידים המשיכו להגיע אליה מערי יוון, מאיטליה ואף מצרפת. קהילות רבות פנו אליה לשגר להם מורים ורועים רוחניים ולהרביץ תורה בין תושביהם. שאלוניקי הגיעה בסוף המאה ה-19 ולאחריה לרום פסגתה והפכה להיות "עיר ואם בישראל". היא השתלבה במהירות בעולם ההשכלה המערבית. היא הגיעה לגמר גיבושה, והתבססה עמידתה האוטונומית, על מוסדותיה המסועפים בכלכלה, בחרושת במסחר, בשליטה על הנמל ועל מרחבי הים ובמנהל הציבורי. היה שידוד מערכות בחינוך ובחיים הדתיים והחברתיים. שידוד מערכות זה הושג בפעולתם של הרבנים והמשכילים. במוסד הרבנות הראשית בוטלה ההנהגה על ידי שלושה רבנים כפי שהיה נהוג לפני, ונתמנה רב ראשי אחד שאליו הצטרפו רבנים גדולים כדיינים וכממונים על הצרכים הדתיים של הקהילה.

הרב שמואל יוסף דוד 1804-1888

חכמי הדור כינוהו בשם: "הצדיק, הרב המובהק ואח לברק, אבי יתומים ודיין אלמנות, ראש אב בית דין...". הוא היה, לפני איחוד הרבנות, אחד משלושת הרבנים ונקרא בשם "הרב הכולל". נאמר עליו: "שלא נשא פנים לשום איש ולא הייתה לו חמדת ממון כלל". בשנת 1847 (תר"ז) הסכים לפסק הלכה עם אברהם בנבנשתי גאטיניו ואחיו דוד יוסף. בשנת 1862 (תרכ"ב) חתם עם רבני העיר על שאלת ירושה. הסכים להדפסת ספר "ויקרא יהושע" לר' יהושע הכהן פרחיה (שאלוניקי תרמ"ב 1982)). הספידו ר' שמעון מנשה בגמר חודש אב. ואמר עליו: "הצדיק, הרב המובהק ואח לברק, אבי יתומים ודיין אלמנות, מר קשישא כמהר"ר שמואל ב' יוסף" (שם משמעון, דרוש י'). בתום שנת אב. דרש על פטירתו ר' שמואל ארדיטי בבית כנסת ת"ת הגדול (דבר שמואל, דרוש ט"ו). אשתו הייתה פלורה בנבנשתי (הובאה לקבורה בהר הזיתים על ידי אבי שמואל בנבנשתי בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-19). היה לה אח משה בנבנשתי שהיה סוחר גדול בעיר קוואלה (ביון). שמואל יוסף היה אביהם של יוסף, משה, יעקב ובנבנשתי.

ביום מותו נתפרסם בעתון "לה איפוקה" מאמר הערכה עליו. הננו מביאים להלן תרגום חפשי של מאמר זה הכתוב ביהודית ספרדית:

שם המאמר - NICROLOGIE - הספד

"הקהילה השאלוניקאית סבלה היום קשות כאשר נפוצה הידיעה : מותו של מעלת הרב הזקן שמואל יוסף ז"ל. הוא מת בחצות לילה בהיותו בן 84 שנים. הוא שכב על ערש דווי בהשגחת רופאים מפורסמים. הרב שמואל יוסף נמנה בין האישים הנערצים ביותר בגלל השכלתו הרחבה, והרוח הטובה שבה ניהל את עניני הקהילה. כולם הללוהו ושיבחוהו על גישתו הטובה והיעילה לכל אלה שסבבוהו. עוד בבחרותו נתמנה לאבי בתי הדין. קרוב ל-25 שנים הוא שרת בבית דין ליתומים ולאמנות. במשרה רמה זו ניגב דמעות יתומים ניחם ליבות אלמנות. ההודעה על מותו הייתה כרעם בעיר. כל העיר עטפה אבלות ורבים באו לחלוק כבוד למת הנערץ. במצוות הרבנים הגדולים נסגרו כל העסקים כדי להשתתף בלוויתו. ללוויה באו כל הרבנים, חברי ועד הקהילה, שליחים מכל המוסד הציבוריים והפיננסיים שבעיר. כמעט כל אנשי העיר השתתפו בלוויה שארכה כשש שעות. אנו מגישים את תנחומינו למשפחה הדוויה. שמו לא יישכח בעירנו."

העתון מפרסם את הקינה ששרו תלמידי המקהלה של בית הספר למלאכה, בעת הלוויה. אלה דברי הקינה :

ושמואל יוסף בקוראי שמו בראשי הבתים
שק ואפר יוצע על מת מר שמואל
מר זה היום לנו נשיא ישראל
ואיך לא נבכה על מטיף דת לכל שואל
אב רם ליתומים ולאמנות על עדת אריאל
לנו עזב לאנחות והוא על לפני זיו האל
יחד נאספו כל העדה
ועשיר ורש כל גדודה
סעדה (?) יקם לאור כל כבודה
פתחו השערים לאבי התעודה
תנצב"ה

הכתובת על מצבתו של הרב שמואל יוסף

מ. 1517.

בכי וצירים אשכולות מרורות הנה מיתתו וימת שמואל
בכי צעקה גדולה דפקע כלילא תפארת ישראל
בכי יותן נפל ממנו מר דיינא דן ידין משפטי שמואל
דין הוא הוד והדר בקדש נהדר הרב המובהק ואח לברק
אבי יתומים ודיין אלמנות סבא קדישא מדוכא
ביסורין קשים כמהר"ר שמואל בן יוסף ז"ל נקרא אל
השמים מעל ביום ז' לח' אייר מש' תרמ"ה (1885)
תנצב"ה עם רב ושמואל

יוסף שמואל נפטר - 1904

מ. 1565.

ב'דיה'

איש אמונים מבני אדם במ

כל ראש לחולי וכל לב שבור
כל שאון בעיר וקול ששון הס
טרף טרף יוסף תמים גבר
אך הנפש היקרה עתה שוכבת
במקום השרפים מתענגת
בגן עדן לעולמי עד יושבת
עד בא יום גאולה לצאן דואגת
מצבת קבורה
ה'ה' החכם השלם והכולל חסיד ועניו
ב'ה'ר' יוסף ב' שמואל ניע'
נ'ל'ב'יע' ביום כ"ד לחדש אדר שנת התרס"ד (1904)
ת'ניצ'ב'יה'

בנו של שמואל יוסף לעיל ואחיו הבכור של בנבנשתי שמואל יוסף (ראה להלן).

שינוי בשם השושלת

אחרי הרב שמואל יוסף החל להופיע שם חדש במשפחה - בנבנשתי. הסיבה היא נשואי שמואל יוסף לאחת מבנות משפחת בנבנשתי. כשנולד להם בן שני קרא אותו הרב שמואל יוסף, לפי הנהוג אז, בשם בנבנשתי (על שם אבי האם) ומאז מופיע השם בנבנשתי במשפחה.

סבי (בנבנשתי שמואל יוסף) היה מספר על משפחות בנבנשתי המפורסמות בתולדות יהודי ספרד, על אלו שפעלו בקהילת שאלוניקי וכן על ענפים מהמשפחה שעלו לירושלים והיו פעילים בה בחיים הדתיים והציבוריים.²⁷

מקורות השם בנבנשתי בשאלוניקי הם משני ענפים עיקריים שמוצאם מספרד.²⁸ האחד מקאטאלוניה (איזור CATALUNA - של היום, שבירתו ברצלונה). יחידי המשפחה השתייכו בשאלוניקי לקהילת קאטאלן. השני מקורו מקשטיליה איזור CASTILLA של היום, שבירתו טולדו). יחידי משפחה זו השתייכו בשאלוניקי לקהילת קאשטיליה. ראשוני המשפחה (הענף מקאשטיליה) בשאלוניקי היו דון יהודה ובנו דון שמואל בנבנשתי. יהודה הוא בנו של דון אברהם בנבנשתי, שר הכספים של חואן השני מלך קאשטיליה. אברהם בנבנשתי נזכר בתעודות הממלכתיות של קאשטיליה החל משנת 1420. בנוסף להיותו שר הכספים של הממלכה הוא נחשב למנהיג יהדות ספרד (התמנה על ידי המלך לשופט עליון של יהודי ספרד) ובתוקף זה תיקן תקנות חשובות (שעיקרן חזרה למסורת) לסידור חיי הקהילה שאומצו על ידי כל יהודי ספרד ("תקנות ואליאדולידי").²⁹ יהודה ובנו אברהם הגיעו לשאלוניקי בסוף המאה ה - ט"ו. הם הביאו איתם הון רב וספרים שהיו בסיס לספריות גדולות שהם יסדו בעיר. יהודה בנבנשתי היה גם מרבני העיר המפורסמים בתקופתו. בספרי המצבות של עמנואל ומולכו יש רציפות של מצבות המשפחה מאז המאה ה - ט"ז. ורות הכתיבה השכיחים של שם המשפחה על גבי המצבות: בנבנשתי, בנבנשתי, בן ויניסטי, בן ויניסטי או ן' ויניסטי שמואל יוסף (היה

²⁷ למשל הרב משה בנבנשתי שעלה לירושלים והשתקע בה בשנת תרי"ד (1854) - רוזאניס כרך ו'.
²⁸ לתולדות משפחת בנבנשתי ראה האנציקלופדיה העברית, תשי"ח, כרך ט'. עמ' 43-49. ראשוני המשפחה נזכרים בתעודות ברצלונה בשנת 1079.
²⁹ פרטים נוספים על דון אברהם בנבנשתי ראה האנציקלופדיה העברית. הערך בנבנשתי, אברהם, מסוריה (SORIA).

כך חותם את שמו).

יום אחד סיפר לנו סבא את האגדה הבאה לגבי מקור השם בנבנשתי אותו הוא נושא. בימי שבת אבותינו בספרד היה בחצרו של אחד המלכים שר יהודי שהיה ממונה על אוצר המלכות ושימש באותו זמן גם כרופא של בני המלכות. האיש היה ידוע גם כבקי בצמחים מחי רפואה. פעם אחת יצא המלך בלווית השר היהודי לטייל בשדות שבקרבת ארמונו. השר היה מסביר למלך כל צמח וצמח שנקרא להם בדרך. ביחוד עורר את תשומת לב המלך צמח החלמית עם פרחיו הורודים והסגולים. שאל המלך לשם הפרח ושימושו. השר היהודי סיפר לו כי עלי הצמח נאכלים כשהם מבושלים ושמו BIENVA לאמור ברוך הבא.

חזר המלך לארמונו וישב בסוד שריו וחכמיו. ברצותו להתהדר בידיעותיו בצמחית ארצו הציג לפניו את החלמית בשמה BIENVA. אחד השרים שהיה אויבו המושבע של השר היהודי פרץ בצחוק, ואמר למלך: מלכי, השר הודי המומחה בצמחית הארץ התקלס בך. בזדון שם בפיד שמו הלא נכון של הצמח כדי לבייש אותך בפני שרים וחכמים. שם הצמח אינו BIENVA כי אם MALVA. בשמוע המלך את הדברים האלה פנה אל השר היהודי וגזר לשלחו לארץ גזרה.

קם השר היהודי ואמר: מלכי, מוכן אני לקבל עלי את גזר דינך. רק זאת אבקש ממך לשמוע תחילה את דברי הצטדקותי. בהיותנו בשדה בקשתני לנקוב בשם הצמח. באותה שעה חשבתי לי: היתכן להוציא מפי גידוף להוד רוממותו ולומר לך את שמו האמיתי של הצמח MALVA (לאמור: בואך רע), ולכן דברתי בלשון נקיה ואמרתי BIENVA – (ברוך הבא). בשמוע המלך את דברי הצטדקות השר שככה חמתו חייך ואמר: נצחת את המתנכלים בך. דברך נתקבלו בעיני. ולזכר מעשה זה הריני מכנה אותך מכאן והלאה בשם BENVENISTE לאמור: (BIEN) BEN – ברוך, VENISTE – בואך.

ר' בנבנשתי שמואל יוסף 1833-1912

פועלו בקרב הציבור נכתב רבות במאמר שנתפרסם ביום מותו בעתון החשוב "איל אביניר" - בטאון משכילי העיר וההסתדרות הציונית תרגום חפשי של המאמר מיהודית ספרדית:

אבל כבוד

"הרב הזקן בנבנשתי שמואל יוסף שבק חיים לכל חי בשבת אחרי מחלה קשה. בן שבעים ותשע שנים היה במותו. הוא היה דיין יתומים ואלמנות. ניכר תמיד בציבור בטוב ליבו. בהגנה על אנשים מוכי גורל. הוא רכש את לב כל חוגי העם מהעשירים ביותר ועד העניים ביותר בהעניקו להם אהבה והערכה בלי גבול. הוא דאג במרץ לצרכי היתומים והאלמנות הזקוקים לעזרה והאזין לדרישותיהם. ענוותנותו, טוב לבו היו בלי גבול. הוא היה בעצם המושג - אוהב שלום ורודף שלום, אהוב למעלה ונחמד למטה.

בלוויתו השתתפו יותר מחמשת אלפים איש. ראש הרבנים, הוועד הרוחני והוועד הכללי של הקהילה הכריזו על ביטול מלאכה בעיר וקראו את כולם להשתתף בלוויתו. ארונו הועמד בבית הכנסת "איטליה ישן". ראש הרבנים הספיד אותו. בהספדו הדגיש את אישיותו של המנוח ואת האבידה הגדולה שאין לה מרפא ואין לה תמורה. משאלוניקי, שהתפרסמה תמיד בחכמיה ובישיבותיה נעדר המרומם מכל. בהזדמנות זו הדגיש ראש הרבנים בהספדו את הצורך הדחוף בהכנת רבנים ועל הושטת עזרה לבחורים בלימודי התורה, ובשליחת אחדים מהם להשתלמות בירושלים.

אחרי ההקפות הנהוגות יצאה הלוויה לדרכה בצורה נאה כשהיא מלווה על ידי כל החזנים של בתי הכנסת בעיר. הרב הראשי הביע תנחומים לבני המשפחה ואת השתתפות כל היהדות השאלוניקאית בצערה. במשפחה נתקבלו מכתבי השתתפות באבל מאת מנהלי תנועות הנוער בעיר.

הכתובת על מצבת קבורתו של בנבנשתי (ן' בנויניסטי) שמואל יוסף

מ. 1592.

יש"י³⁰ עמה"נ³¹

בד"ה³²

הלילי עדת שאלוניקי שפכי לבך כמים
על הלקח ממך כלי חמדה יקר מזהב פרוים
דיין אמת שופט צדק חסיד ועניו נקי כפים
אור תורתו הופיע עליך כאור חמה שבעתיים
עתה אהה! פנה והדרך חשכו עינים
דין הוא הודג והדר בקדש נהדר ראש
אב בית דין אבי יתומים ודיין אלמנות
בן של קדושים סבא דמשפטים
הרב המובהק כמוהר"ר בינביניסטי
בכמהר"ר שמואל יוסף ז"ל
נתבקש בישיבה של מעלה ביום שבת קדש ד'

³⁰ ראשי תיבות - ר"ת: יבוא שלום ינוחו

³¹ ר"ת: על מ'שכבותם ה'ולך נ'כוחו (ישעיהו נ"ז, ב')

³² ר"ת: ב'רוך דיין ה'אמת.

לחדש רחמים ש' התרע"ב יושב בסתר עליון בש"י³³
(שנת 1912)

כתובת על מצבת קבורתה של הרבנית (הסבתא)

אשת הרב בנבנשתי שמואל יוסף ז"ל

שוכבת פה אשת חבר רבת הערך
רעיה טובה וישרה תמימת דרך
הליכות ביתה בשכל תמיד צופיה
תורת חסד על לשונה כאשה צדקניה
מעשים טובים עשתה בארץ
כבוד ועוז לנפשה יהיה במרומי ארץ
מ"ק³⁴

הרבנית הזקנה אשת חיל מי שרה תמ"ך אלמנת הרב
המובהק בינבניסטי שמואל ז"ל
ותמת שרה כ"ו אלול התרע"ט תנצב"ה (שנת 1919)

רשמי על סבי ר' בנבנשתי שמואל יוסף

זכיתי וגדלתי במחיצתם של סבי והרבנית סבתי. יתמותי מאמי בגיל שלוש גרמה לשינוי במעמדי בין בני המשפחה. סבי וסבתי הפרידוני מבית אבא, כדי להעניקי אהבה וטיפול אם שנשללו ממני. כוונתו בטיפול בגידולי היה הכנת אחד הנכדים להיות "יורשו" בהמשכת המסורת המשפחתית מדור לדור לשרת את הציבור באחת הכהונות הדתיות-ציבוריות. הוא קרא אותי בשם דוד ע"ש הרב הגדול יוסף דוד (צמח דוד).

דאגה זו לשמירת צביון המשפחה, ייחוסה, עיסוקה המיוחד, הייתה שכיחה בין משפחות הרבנים, אנשי מעשה ואף פשוטי העם. הוא היה עוזר לי בלימודי בבית מדרש לרבנים שבעיר. בשנות זקנתו, לווייתי אותו לבתי דין או לביקורים אצל הסוחרים הגדולים במשרדיהם בשווקים הגדולים. לכן אוכל להוסיף כמה קווים לדמותו הציבורית והרוחנית.

הופעתו החיצונית של סבא הייתה מעוררת כבוד. קומתו למרות התקרבות לגבורות, הייתה תמירה, פניו היו מאירים ומביעים תמימות, זקנו הצחור היה יורד לפי מידותיו, מצחו רחב וחלק בלי קמטים, הדור במצנפתו - ה"בוניטי" - שריד מימי רבני שאלוניקי המובהקים, תלבושתו ההדורה ה"אנטרי" (החלוק) עשויה בד משי שהובא לו כשי ע"י אחי סבתא (ממשפחת בנבנשתי) שהיה אחד מבעלי בתי החרושת לטבק המפורסמים שבעיר קביאלה, שולי ה"אנטרי" היו נאחזים ע"י ה"קושאק" האבנט הרחב עשוי צמר יקר שהיה מהדק גם את המתנים; בין שולי ה"אנטרי" ובייחוד בקצותיהם היה מבצבץ ה"טומאן" האדום, אלה מכנסים רחבים - ברכאות, כשבקצותיהם תפור ה"סאפאטו" מין נעל מעור גמיש שהרגל הייתה נתונה בה, ועליה סנדל רחב כעין נעל בית; מעל ה"אנטרי" היה ה"כפיתאנה" (כפתן) ובימי החורף מעליה גלימה ("קיריס") המרופדת ב"סמארה" (פרווה); מעל

³³ ר"ת: ב'צל ש'די יתלונן.

³⁴ ר"ת: מ'קום ק'בורת.

כל אלה הייתה הגלימה רחבת המידות והשולים הוא ה"ביניש" שבו התעטפו בעיקר הרבנים הגדולים. הילוכו בחוצות העיר היה מתונות והופעתו בבגדיו המיוחדים עשתה רושם.

הייתי מלווהו לבתי הדין במשרדי הקהילה, או בבוקרם של ימי ששי בלכתו לגירשי, הוא רחוב בתי המסחר הגדולים, כדי להיפגש עם גדולי הסוחרים להיות מעודכן במה שמתהווה בעולם המסחר, היו עוברים ושבים, ובייחוד ברחובות הסמוכים ל"מהאלה" (רובע) שגרנו בו, מקדמים את פניו בברכה, ואף ניגשו לנשק את ידיו, כשהוא מרכין את ראשו בחיוך כלפיהם. נשים מציצות מחלונות היו משלחות את בניהם כדי לנשק את ידיו. סבא היה עומד קמעא, סומך ידיו על ראשיהם ומברך: "יברכך ה' וישמרך". בבית הכנסת היה הקהל קם בהיכנסו עד הליכתו למקומו הקבוע על יד "ההלכה" (ארון הקודש). היו כל הכיבודים האלה בעיניו לטורח הציבור ולכן, לא פעם, היה מתחמק מעיני באי בית הכנסת, והיה נכנס בשער צדדי וניגש ישר למקומו. הגיע לחדרים מיועדים לבית דינו וכבר הצטופף בחצר שלפני בית הקהילה קהל נשים אלמנות ומצוקי יום. מתוך ההמולה של קולות בכייתן של אלמנות כשהן גוררות את יתומיהן היו נשמעים דברי סבא המנחמים והמרגיעים.

רבים מתפקידיו של סבא כאב בית דין היו מתבצעים בבית ובייחוד כשהתקרב לגבורות וקשה הייתה לו ההליכה למשרדי הקהילה. סכסוך נפל ב"טייפות" (קבוצות) של בעלי מלאכה: של חמאלים (סבלים) או של קצבים והיו זקוקים לפשרה או לפסק דינו של סבא, היו מתכנסים בביתנו בהמוניהם. ה"ואראנדאדו" זה האולם רחב הידיים שהיה מתמלא בהם. היו ביניהם קצבים לבושי ברכאות רחבות שאבנטיים רחבים מחזיקתן וכפתנים שחורים וצרים צמודים בחלקו העליון של הגוף, ריח בשר היה נודף מהם למרחקים, צעקותיהם עלו ברמה, וסבא ועמיתיו הרבנים היו מתהלכים ביניהם, משתיקים אותם, שומעים את טענותיהם עד שסבא היה מיישר את כל ההדורים.

לעתים קרובות היו מתקהלים הרבנים בבית סבא, לסידור גיטין וחליצות. הפרוצדורה של מסירת גט ובייחוד טכס החליצה היו עושים עלי רושם גדול. היה סבא משתדל, עוד ברגע האחרון, להשלים בין איש לאשתו, כשלא הצליח היו מתחילות ההכנות לכתיבת הגט. סופר בית דין היה מכין בקפידה רבה את קולמוסו שהיה נתון בתוך תיק עשוי נחושת כשהדיותא נתונה בקצהו. "היה מנסה בקולמוס, אם ילך בנימוס (כמנהג)", כך הסביר לי כשניסה הסופר את קולמוסו; מותח את היריעה שבה היה רושם את נוסח הגט. בייחוד הייתי עוקב אחרי קריאתו של הסופר את נוסח הגט מפרט את אותיותיו ומלותיו והרבנים שומעים רב-קשב. לפעמים הייתה נפסקת הקריאה כשהשמות היו לועזיים או היה ידוע בציבור בשם לוואי. מה שנקרא "דמתקרי". אז הייתי רץ, במאמר סבא, להוריד מהספרייה העתיקה ספרים עבי כרס כדי לעיין בהם.

החליצה עשתה רושם גדול יותר בטכס למן שליחת האישה לבדיקה אצל סבתא ועד קשירת הנעל ברגל היבם וחליצתה על-ידי היבמה ועד יריקת היבמה בלוח עץ מיוחד שהניחו על הרצפה סבא היה מתעניין בכל המתרחש בציבור הוא היה מבקש מאחי הגדול, ששמו היה כשמו, וטעם מפרי ההשכלה ושימש כפקיד באחד הבנקים הגדולים בעיר, לקרוא לפניו קטעים מעיתוני היום. כשחברי היו באתי או לשוחח על "עניינים" שהיו ברומו של עולמנו, היה מתעניין במדובר. בחגים ובמועדים היו רבים המבקרים אותו. בערב יום הכיפורים היו באים נכבדים ואנשי ציבור לקבל ממנו את ברכתו שתעמוד זכות תורתו ויראתו גם להם ביום הצום הגדול. ואף

עבריינים מועדים שבין היהודים בעיר היו באים לבקש מחילה על כל חטאיהם לפני הכנס היום הקדוש.

סבתא שהייתה "עזר" לסבא היא הייתה ה"בודקת" נשים במקרה של צורך, בשעה שניגשו לדין תורה בפני בית הדין שישב בביתנו, והעידה לפני הרבנים. היא הייתה נלווית לסבא ולרבנים בלכתם אל המקווה כדי להטביל גיורת. היא הייתה הבודקת במקווה בזמן הטבילה אם הכל התנהל לפי ההלכה.

לסבא – בנבנשתי שמואל היו שלושה אחים: יוסף שמואל (ראה לעיל), יעקב שמואל, ומשה שמואל.

אבי לא מילא אחרי אביו תפקיד חשוב בקהילה. הוא נולד בשנת 1859. עלה ארצה בשנת 1932 ונפטר בשנת 1938. הוא קבור ההר הזיתים בירושלים. אשתו הראשונה – אימי – נפטרה בהיותי בן שלוש. אשתו השניה, האמה של אחי משה ויוסף, עלתה עם אבי ארצה והיא קבורה בירושלים.

היו לי חמישה אחים ושתי אחיות. הבכור – בנבנשתי (שם פרטי) שמואל שנשא עליו את שם סבא, כנהוג במשפחה, נשמד בשואה של יהודי צרפת. יחד אתו נשמדו עוד שני אחים: אברהם שמואל ויעקב שמואל ואחות - שרה (שם הנישואין – טיאנו). שני אחים ואחות: משה, יוסף ולונה עלו ארצה.

ואני, שנועדתי להיות "יורש המשפחה" הפכתי ייעודי מרב למחנך. צאצאי המשפחה שנשארו לאחר השואה כולם חיים בארץ ישראל.

כותב שורות אלה דוד בן שמואל בנבנשתי נפטר בתאריך 16.5.1993. בן 96 היה במותו.

בזה תם הסיפור השאלוניקאי של משפחה שהתחיל עם גרוש יהודי ספרד ואיטליה במאה ה-15 והמשכה היום בדור החדש בישראל.